D-N
21/9 1947

Den nya Marshallplanen

Marshallplanen för Västeuropas ekonomiska återhämtning har inte lämnat utredningsstadiet då redan en ny Marshallplan framläggs: den avser att sanera Förenta nationerna och göra denna organisation till ett mera användbart instrument för fredligt samarbete än den hittills har visat sig vara.

Den amerikanske utrikesministern är en man med stor erfarenhet, han vet naturligtvis: FN:s stadga, liksom Nationernas förbunds pakt, liksom över huvud de flesta mänskliga institutioner, kan vara långtifrån idealisk och ändå göra god tjänst — om viljan finns att använda dem i enlighet med deras syfte. Det finns en hel rad internationella tvister som under de gångna två åren har väl behandlats av FN:s säkerhetsråd: ingenting i stadgan förhindrar en snabb och god lösning, men ändå har resultatet bara blivit ett sterilt gräl och försämrade relationer mellan de båda huvudmakterna inom FN. Resultatet blir detsamma då det gäller konflikter som behandlas utanför FN:s ram.

Tag Korea som exempel, en objektivt sett ganska liten och mycket lättlöst affär. Här finns inget maskineri som menningsskiljaktigheterna skulle matas in i för att knådas till en samförståndslösning. Alla intresserade makter var enligt Korea skulle bli ett fritt och självständigt land. Korea tillhörde ju inte de allierades fiender; det var sedan årtionden en av japanerna erövrad provins, inga skadestånd att tvista om, inga fabriker att nedmontera, inga människor att jaga från deras hem. Väl förspänt för den rysk-amerikanska kommissionen, som skulle ge koreanerna ett handtag vid deras befrielse. Denna kommission står två år efter krigets slut som maktlös åskådare till hur Korea har sönderfallit i två zoner, en amerikansk och en rysk, praktiskt taget helt avstängda från varandra. Alla ansträngningar som från amerikansk sida har gjorts för att realisera det gemensamma avtalet har varit fåfänga. Nu skall saken hänskjutas till FN, meddelar utrikesministeret Marshall.

Men där stöter man alltså på en hake i maskineriet: stormakternas vetorätt i säkerhetsrådet. Sovjetunionen kan begagna den att förhindra en lösning i FN liksom den gjort i den rysk-amerikanska kommissionen.

Vetorätten för de fem permanenta medlemmarna av säkerhetsrådet har tillkommit på Amerikas initiativ och med de övriga stormakternas självfallna gillande. Meningen var att vetot skulle kunna begagnas om någon av stormakterna inte önskade att FN tillgrep ekonomiska eller militära repressalier mot en angripare. Denna undantagsställning för stormakterna ansågs motiverad av att den borde som en aktion av FN ställde på dem var tyngre än den en mindre stat måste underkasta sig. I praktiken innebär detta att FN inte är avsett att anbefalla en kollektiv aktion mot en fredsbrytande stormakt, då det inte kan tänkas att den felande makten röstar för ett inskridande mot sig själv. Hittills har emellertid denna fråga inte aktualiserats, och vetorätten hade bort kunna få slumra ännu under överskådlig tid. I stället har den blivit stadgans mest ödesdigra bestämmelse, gång på gång använd av Sovjetunionen till att förhindra säkerhetsrådets befattning med fredlig bilägganing av internationella tvister.

Utrikesminister Marshall har nu tänkt att göra ett försök att kringgå de svårigheter ett vetobruk av vetorätten medför. En direkt attack mot vetot är inte möjlig: att avskaffa det går inte, då ingen av makterna är villig att helt stryka det; att genom en ändring av stadgan inskränka vetorätten går inte heller, då Sovjetunionen skulle begagna att veto mot en sådan ändring. Återstår att gå en omväg. Marshall föreslår ett slags dubblering av generalförsamlingen, ett utskott bestående av representanter för samtliga medlemsstater med uppgift att verka för förlikning i uppkommande tvister. Till skillnad från generalförsamlingen, som endast samlas en gång om året, skulle utskottet vara till hands året runt, vilket uppenbarligen är väl behövligt i dessa tider. Marshall har ännu inte närmare utvecklat hur han tänker sig denna nya gren av FN, dess uppgifter och arbetssätt. Det förmodas att det amerikanska förslaget avser att förstärka generalförsamlingens moraliska auktoritet och därigenom utöva ett ökat tryck på säkerhetsrådet, som är den avgörande instansen. För sin egen del är Amerika villigt att göra en utfästelse angående sitt bruk av vetorätten: den skulle reserveras för beslut om kollektiva aktioner och inval av medlemmar i FN.

Det är klart att vetorätten exploatörer med all makt motsätter sig det amerikanska reformförslaget. Sovjetunionen har genom sin förste delegat anmält en opposition på alla punkter mot Marshall. Redan i början av generalförsamlingens pågående möte är frågan ställd: Skall FN göras funktionsdugligt eller skall säkerhetsorganisationen fortsätta att huvudsakligen vara ett organ för Moskvas politiska propaganda?

Riksbankens förvärv av statsobligationer

uppgavs i bankdirektör Jacob Wallenbergs kritiska intervjuuttalande häromdagen till 2½ miljard kronor. Den riktiga siffran uppgår till ungefär hälften av detta belopp, påstår bankofullmäktiges vice ordförande, riksdagsman David Hall, i ett samtal med Morgon-Tidningen. För att få denna halvering att stämma med riksbanksrapporternas siffror ger hr Hall en egen och alldeles godtycklig innebörd åt begreppet under en kort tid. Om man studerar riksbanksrapporterna finner man att riksbankens portfölj av svenska statspapper ännu några månader efter kronppskrivningen förra sommaren hill sig vid den efter nuvarande begrepp måttliga storlek som dittills varit vanlig. Annu så sent som i november i fjol stannade beskena hela innehav av svenska skattkammarväxlar och obligationer vid något under 135 miljoner kronor. Men vid den tiden började verkningarna av att kronuppskrivningen icke tillföljdes av motsvarande åtgärder på den inre marknaden göra sig gällande. Guld och valutor strömmade ut, penningtillgången i marknaden knappades in, men underbalans av riksbanken, som tog upp de obligationsutbud med vilka näringslivet och bankerna skaffade sig kassaförstärkning. Dessa obligationsköp fick dubbel verkan. Dels hindrade de obligationsräntans naturliga anpassning till den inträdda kapitalknappheten, dels raserade de det skydd som denna knapphet skulle ha skänkt penningvärdet genom att riksbanken oavlåtligt stoppade ut ny köpkraft. Den 6 september i år, precis tio månader efter den ovan citerade novemberrapporten, redovisade riksbanksch ett innehav av svenska skattkammarväxlar och obligationer på 2.501 miljoner kronor. Bankdirektör Wallenbergs siffra är alltså den riktiga och innebär att riksbanken på tio månader köpt sådana papper för 2.366 miljoner, med påföljd att bankens obligationsportfölj mer än fördubblats och nu inrymmer dryqt fjärdedelen av den svenska statsskulden. Denna uppgick nämligen, om man drar ifrån statsinstitutionernas inlåning i riksgäldskontoret, vid senaste månadsskifte till 9.618 miljoner. Denna överflyttning av statsskulden till riksbanken med i genomsnitt en kvarts miljard i månaden under en tiomånadersperiod är icke uppseendeväckande som orsakade, i synnerhet sedan omflyttningen nått de senaste veckornas hastiga tempo.

Som en ren skandal måste man beteckna

de anspråk med vilka "Kvinnornas demokratiska världsförbund" uppträder. Organisationen säger sig ha presenterat 80 miljoner kvinnor, men det stora flertalet av dem är inskrivna genom kollektiva, under regeringskontroll stående sammanslutningar i skilda diktaturländer, främst Kina och Ryssland. Kommunisterna dominerar, och i praktiken är det därför närmast fråga om en kommunistisk täckorganisation. Ett komplet bevis lämnade gårdagens intervjuer, som visade att ledande kvinnor inom förbundet blev nervösa eller ursinniga då de tillfrågades om sin uppfattning rörande demokratins innebörd. Den lilla svenska föreningens tillkomst och uppträdande har tillräckligt klart belysts genom fru Stjernstedts framställning. Typiskt är att de stora anglosaxiska demokraterna liksom Sverige är ytterligt svagt representerade; i vad mån de i dessa länder anslutna är misledda årliga demokrater eller mer eller mindre camouflerade kommunister kan inte bedömas. Märkligt är att det vid förfrågningar inom organisationen är omöjligt att få exakta uppgifter på någon punkt. För var och en som inte vill verka för diktaturidéer, och desutom diktaturidéer under falsk flagg, borde det vara en plikt att uttrida.

PRESSGRANNAR

Förbundsorienteringen till de föreställande nämndemannavalen har varit briefaktig: Arbetliga väsentliga frågor i samband med uppdraget är ännu obesvarade, påpekas i Folkpartitts Stockholmsblad, som emellertid bidrar med några upplysningar:

Varje rotel tjänstgör en allmän rättegångsdag i veckan. Räknar man med 4 veckors uppehåll under sommaren, skulle varje rotel få tjänstgöra 45 rättegångsdagar om året. Justitiedepartementet har räknat med att nämndemännen tjänstgöra färre än fyra gånger. Emellertid får detta bero på antalet målsomm med hänsyn till beslutsmässen, att — dom må ej delta. Somliga nämndemän måste alltså tjänstgöra mera än fyra gånger. Vid behandlingen under en rättegångsdag, även om denna skulle utsträckas att omfatta mer än en kalenderdag, som i själva domen.

Beträffande varje kalenderdag förande lingar gäller, att till en huvudförhandling får vid högst fem fall på samma dag, så till de kan beräknas bli slutförda under en tid av sex timmar, detta skrida uppenbarligen skäl ej motiverar en förlängning.

Upplysning om hur lång tid före sammanträde kallelse normalt kommer att utfärdas har ej stått att erhålla. Vid rannsakningsmål med en hållstad kan kallelse komma att utfärdas mycket kort tid före målets handläggning. När det gäller själva nomineringen till nämndemannauppdragen har denna lagts på de politiska partierna, vilket ur flera synpunkter betraktas som mindre lyckligt, heter det vidare.

Den i sig själv opolitiska nämndemannainstitutionen har därigenom fått en politisk anstrykning, som ingen väl egentligen önskat eller avsett... A andra sidan är det svårt att finna något acceptabelt sätt på frågan, vilket annat praktiskt och hittills tillvägagångssätt stadsfullmäktige skulle ha valt. De politiska partierna förfogar i sina medlemskadrar oneklign över för uppgiften väl kvalificerade representanter för samtliga socialgrupper, vilka alla bör vara företrädda i nämnderna. Partierna äger i regel också lämplig personkännedom i fråga om medlemmarna. Härmed är naturligtvis icke sagt att partisenvetet bör vara avgörande, eller att för uppdraget väl kvalificerade personer utanför det aktive politiska samhällslivet skulle saknas till förmån för ej lika välkvalificerade partsanslutna personer. Så ser man i varje fall ej på dessa kandidatfrågor inom folkpartiet.

Det blir tillfälle att jämföra de olika partiernas nämndemannalister med hänsyn till kvaliteten. Det är inte partitjänare, utan rättutjänare man behöver i främsta rummet.

Byggnadstillståndet används för närvarande för att dirigera industrianläggningar till andra orter — det har en representant för regeringen öppet medgivit. Ett sådant förfaringssätt säger i strid med regeringsformens par. 16. Regeringsmaktens utövning är, här klart och tydligt inskränkt genom förbudet att "ingen från ort till annan förvisa". Statsrådet Ericsson anser emellertid att fullmaktslagarna från krigstiden ger regeringen rätt overrida detta grundlagsstadgande. I så fall är det inte mycket bevänt med grundlagarna längre, replikerar Stockholms-Tidningen (fp). Offentlighetsprincipen är en av de viktigaste förutsättningarna för en demokrati, och den har här trängts i bakgrunden:

Ser man sedan närmare på den väg statsmakterna har slagit in på, leder den snart även hän till dirigering av arbetskraften. Det går relativt lätt att flytta en industri, som står i begrepp att göra en nyetablering, betydligt lättare än att flytta arbetskraften. Men gäller det storre, redan utbyggda industrier säger sig själv ansvarlösa, Där är det svårare, ofta helt omöjligt att utsätter att flytta industrin. När sådana industrier måste hållas i gång för sina befintliga arbetskrafts skull, måste ansvarlösa, Där är det svårare, ofta helt omöjligt att utsätter att flytta industrin. När